

Voldoende reden om over te stappen op het redzaamheidslezen

Luc Koning

Deel 1 Inleiding

1.1 Inleiding

Na mijn promotie over de studie van het redzaamheidslezen is er tumult ontstaan over de kwaliteit van het proefschrift over de effecten van het redzaamheidsformat. Een groep onder leiding van prof. P. de Jong (UVA) vond onder andere dat een aantal conclusies uit het proefschrift over het redzaamheidslezen niet voldoende onderbouwd was. Kenmerkend voor het redzaamheidslezen is onder andere het achterwege laten van het aansporen bij kinderen om steeds sneller te lezen, zonder daarbij de vraag te stellen of het leestempo al hoog genoeg is. Daarbij wordt er in veel methoden gebruikgemaakt van een zandloper of een stopwatch. Ook bij de toetsinstructie krijgen de kinderen die lezen volgens het redzaamheidsformat wel de gelegenheid op 3 toetskaarten steeds 1 minuut te lezen, maar ze krijgen geen opdracht snel te lezen. Als kinderen toch gaan racen mag er bij de toetsafname van de drie toetskaarten eenmaal gestopt worden met de mededeling: *Het is niet de bedoeling dat je gaat racen. Het is belangrijk dat je precies leest wat er staat. Lees maar in een gewoon tempo en lees de woorden zoals ze er staan.*

Bij het vaststellen van meningsverschillen of discussie over onderzoeksconclusies is het de gewoonte dat de wetenschappers elkaar opzoeken en een wetenschappelijke discussie beginnen over de uitkomsten van het onderzoek, maar deze groep wil dat niet en heeft zich gewend tot de promotiecommissie.

Men heeft een oordeel over de kwaliteit van het proefschrift in het algemeen en men bekritiseert de onderbouwing van een 4-tal conclusies.

Of het gewenst is over te stappen op het redzaamheidslezen of het ingezette redzaamheidslezen voort te zetten zal ik in 7 artikelen weergeven:

1. Inleiding
2. Oefeningen met stopwatch en zandloper hebben geen meerwaarde
3. Redzaamheidskinderen maken minder leesfouten
4. Het minimaal gewenste leestempo
5. Is op maximale snelheid gerichte leesbegeleiding schadelijk?
6. Kinderen die volgens het redzaamheidsformat leren lezen komen gewoon in aanmerking voor de vergoede zorg
7. Afsluitend artikel

Redzaamheidslezen

De term redzaamheidslezen heeft betrekking op een van de hoofddoelen van opvoeding en onderwijs, namelijk de zelfredzaamheid. De lezer moet zich kunnen redden in de samenleving. Daarbij gaat het er niet om dat een kind op maximale snelheid moet kunnen lezen, maar gaat het om een minimale leesvaardigheid zodat het tekstbegrip niet belemmerd wordt. Dat betekent dat technisch lezen altijd gezien wordt in functie van het tekstbegrip.

De EMT-Kwestie

In het nu volgende wil ik proberen aan te geven dat die conclusies in het proefschrift gewoon geldig zijn. Voordat ik dat ga doen moet ik eerst de **EMT-kwestie** uitleggen. De EMT (Een-MinuuToets of ook wel de Brus genoemd) heb ik gebruikt om de redzaamheidslezers te vergelijken met de referentiegroep. Een referentiegroep is een controlegroep waarvan de cijfers in de handleiding van de EMT staan. In 2019 heb ik de handleiding van de EMT aangeschaft in de

veronderstelling dat ik daarin de meest recente cijfers aan zou treffen. Later bleek echter dat uitgever Pearson een koppelverkoop had met een andere toets, namelijk de Klepel-R. Het bleek zo te zijn dat als je in 2019 de handleiding voor de EMT aanschaft je ook de handleiding voor Klepel-R aan moest aanschaffen, omdat daarin de nieuwste normen voor de EMT zijn opgenomen. Dat is een heel rare situatie. Je schaft een toets aan in 2019 in de veronderstelling dat daarin de nieuwste normen staan, maar in die toets zitten niet

de nieuwste normen. Daarvoor heb je nog een andere toets van 2019 nodig. Ik heb daarover een klacht ingediend bij Pearson, maar zij stellen dat mensen altijd die twee toetsen samen aanschaffen en dat je dan toch wel aan die nieuwste normen komt. Dat is een heel vreemde situatie. Zelfs bij een bestelling van de EMT in november 2024 bleek het nog zo te gaan.

Mijn statistiek bij een aantal onderdelen van het proefschrift was gebaseerd op de cijfers uit de handleiding van de EMT van 2019. Die cijfers dateren echter van 1972. Vrij oude normen dus. De groep van prof. De Jong heeft mij kwalijk genomen dat ik normen van ruim 50 jaar geleden heb gebruikt, maar iedereen (!) deed dat tot 2018.

Nu is het de vraag of de conclusies die ik getrokken heb in het proefschrift en waarbij de EMT is gebruikt wel geldig zijn. Dat ga ik uitleggen. De meest recente normen zoals weergegeven in de handleiding van de Klepel-R (van 2019) met betrekking tot de EMT verschillen inderdaad van die van

1994, zoals weergegeven in de handleiding van de Klepel-R van 2019.

Aan het redzaamheidsonderzoek deden bij de start 1393 kinderen mee. Bij het onderzoek met de EMT deden om redenen die ik nog uit zal leggen in deel 2 van deze serie minder kinderen mee. Het is de vraag of deze groep kinderen niet heel anders is dan de kinderen die niet aan het onderzoek met de EMT meededen. Als dat het geval zou zijn, zouden de uitkomsten een vertekend beeld hebben kunnen gegeven. In Tabel 1 zijn die beide groepen vergeleken.

Uit deze vergelijking blijkt dat er geen grote verschillen zijn tussen de kinderen die wel of niet meededen met de EMT. In het volgende deel van deze serie zal ik aangeven dat de conclusie uit het proefschrift dat de oefeningen met de stopwatch en zandloper **geen** meerwaarde hebben ook met de meest recente EMT-cijfers overeind blijft. Dat is belangrijk voor het leesonderwijs

Tabel 1

Vergelijking groepen wel en niet EMT afgenomen. De scores zijn de prestaties op de DMT-variant.

	EMT afgenomen DMT-scores		EMT niet afgenomen DMT-scores	
	Gemiddelde	SD	Gemiddelde	SD
E3	95,6	47,8	93,3	43,1
N	825		550	
E4	168,8	53,7	166,9	49,4
N	738		464	
E5	205,5		206,2	
N	591	53,9	570	48,1
E6	239,1		239,7	
N	559	52,8	551	47,2

Als je bij Pearson de EMT bestelt, krijg je een versie met de oude normen en data. Je moet ook de handleiding van de Klepel-R kopen met daarin de meest recente 2019-normen van de EMT. Dat was ook nog in november 2024 het geval.

Deel 2 Leesoefeningen met stopwatch en zandloper hebben geen meerwaarde

2.1 Inleiding

De groep De Jong stelt het volgende *Het proefschrift toont niet aan dat het achterwege laten van snelheidsoefeningen in bestaande methoden tot even goede vorderingen in technisch lezen leidt als wanneer deze oefeningen wel worden gedaan.*

2.2 Reactie

In het proefschrift is onder andere gebruikgemaakt van de EMT. Bij deze toets krijgen de kinderen de opdracht vlug te lezen. De redzaamheidslezers krijgen die opdracht normaliter nooit.

In het proefschrift is gebruikgemaakt van de normen uit de handleiding van 2019 met de normen van 1972. Echter, in 2019 zijn er ook nieuwe normen verschenen. Die stonden niet in de EMT-handleiding van 2019, maar bleken opgenomen te zijn in de handleiding van de Klepel-R van 2019. Zelfs in november 2024 verstuurt uitgever Pearson de handleiding van de EMT zonder de nieuwste normen en stelt men dat men voor de nieuwste EMT-normen ook de Klepel-R aan moet schaffen. Daarom zijn er nu vergelijkende onderzoeken uitgevoerd met de meest recente gegevens van de EMT die uit de handleiding van de Klepel-R van 2019 komen. Dit is in artikel 1 de EMT-kwestie genoemd.

De vraag is of het oefenen gericht op het behalen van een maximale leesnelheid functioneel is. Om dat vast te kunnen stellen zijn er vergelijkingen gemaakt tussen de leesprestaties van de redzaamheidslezers met de meest recente beschikbare data met betrekking tot de EMT zoals weergegeven in de handleiding van de Klepel-R.

Bij die vergelijkingen zijn er keuzen gemaakt. Tijdens het redzaamheidsproject zijn de kinderen getoetst in twee perioden, namelijk in half januari-half februari (de M-meting) en in juni. Met betrekking tot die peilpunten zijn er toetsgegevens beschikbaar die niet helemaal corresponderen met de mo-

menten waarvan er van de EMT-data beschikbaar zijn.

Tabel 2 geeft een overzicht van de one-sample t-tests van de EMT-referentiegroep en zelfredzaamheidslezers (leesscore) op de EMT. In de handleiding van de Klepel-R zijn er onder andere data beschikbaar per leeftijdperiode (LFT). Leeftijdperiode 7 is de leeftijd van de kinderen in groep 3. De kinderen zijn dan 6 of 7 jaar en in groep 4 zijn de kinderen 7 of 8 jaar. LFT7 is vergeleken met de prestaties van de kinderen eind groep 3. Die keuze is ook gedaan voor E4, E5, E6.

Opvallend is dat kinderen die volgens het redzaamheidsformat lezen en dus ook in het onderwijsprogramma niet leren snel te lezen op de momenten E3 en E4 zelfs significant sneller lezen dan kinderen die in het onderwijsprogramma wel gestimuleerd werden om snel te lezen. Eind groep 5 is er geen verschil en eind groep 6 lezen de kinderen van de referentiegroep 1,2 woorden sneller.

De handleiding van de Klepel-R bevat ook gegevens over de mediaan scores (middelste waarde in een serie scores wanneer de waarden van laag naar hoog zijn gesorteerd)

In tabel 3 zijn de medianen vergeleken en ook daar blijkt dat alleen eind groep 6 de kinderen van de referentiegroep sneller te lezen.

Tabel 2
Vergelijking redzaamheidslezers en referentiegroep met de jaarnormen van 2019 volgens de normen van de Klepel-R op p. 46, tabel 3.12 One sample T-toets

LFT	Kaart - versie	M van referentiegroep	M redzaamheidslezers	t	df	Two-side p	Mean difference	Verskil tussen referentiegroep en redzaamheidslezers:	Effectgrootte
7 (E3)	B	24,2	27,4 (E3)	6,946	826	<,001	3,23	Significant verschillend	0,24
8 (E4)	B	41,0	48,0 (E4)	12,758	738	<,001	7,03	Significant verschillend	0,50
9 (E5)	B	57,1	57,4 (E5)	,414	590	,679	2,25	Niet significant verschillend	0,02
10 (E6)	B	63,9	65,1 (E6)	2,065	558	,039	1,23	Significant verschillend	0,09

Tabel 3

Vergelijking redzaamheidslezers en referentiegroep met de halfjaarnormen 2019 volgens de normen van de Klepel-R de gecorrigeerde bijlage 3.3b halfjaarlijkse normen. One sample Wilcoxon signed rank test.

leeftijdsgroep	Kaartversie	Mediaan referentiegroep	Mediaan redzaamheidslezers	N	Test statistiek	Standardized test statistiek	Asymptotic Sig (2-sided test)	Verschil tussen referentiegroep en redzaamheidslezers:	Effectgrootte
7;0-7;5	B	26	26 (E3)	826	173718	6696,03	,217	Niet significant verschillend	0,00
8;0-8;5	B	43	48 (E4)	738	181656	8,71	<,001	Significant verschillend	0,33
9;0-9;5	B	57	58 (E5)	591	84759	,64	,523	Niet significant verschillend	0,06
10;0-10;5	B	67	64 (E6)	559	61380,5	-3,34	<,001	Significant verschillend	0,20

In tabel 2 en 3 zijn ook de effectgroottes weergegeven. De effectgroottes geven de sterkte van het effect aan van het redzaamheidsformat. Een effectgrootte van $< 0,2$ is zeer klein en van $0,2 - 0,5$ klein. Dat betekent dat de redzaamheidslezers het met betrekking tot het snel kunnen lezen het niet beter of slechter doen dan de kinderen die wel aangespoord worden om snel te lezen.

Uit het onderzoek met de meest recente normen blijkt er, uitgezonderd enkele keren dat de redzaamheidslezers sneller lezen en de keer dat ze langzamer lezen (zie E6 in tabel 3), geen grote verschillen zijn tussen de kinderen die werken volgens het redzaamheidsformat en dus niet aangespoord worden met stopwatch of zandloper en de kinderen die wel aangespoord worden om steeds sneller te lezen. In tabel 2 is te zien dat het verschil eind groep 6 1,2 woorden is en in tabel 3 gaat het om een verschil van 3 woorden. Ook de effectgrootte eind groep 6 geeft aan dat er geen betekenisvol effect is van het redzaamheidsformat. De redzaam-

heidslezers lezen gemiddeld niet sneller of langzamer dan de kinderen uit de referentiegroep.

In deel 1 van deze artikelenserie is aangegeven dat niet alle redzaamheidskinderen hebben meegedaan aan dit onderdeel van het onderzoek. De reden daarvoor is dat veel leerkrachten moeite hadden hun kinderen mee te laten doen. Bij het redzaamheidslezen worden de woorden snel of vlug niet gebruikt om kinderen aan te sporen bij een leestoets een maximale prestatie te behalen. Dat moet bij de afname van de EMT wel omdat daar wel de instructie wordt gegeven snel te lezen. Dat is de reden dat niet alle kinderen hebben meegedaan aan dit onderdeel van het onderzoek. Dat niet alle kinderen hebben meegedaan aan het onderzoek naar de vaardigheid om snel te kunnen lezen heeft zoals in tabel 1 (deel 1) te zien is geen vertekening (bias) van de uitkomsten veroorzaakt omdat er weinig verschil is tussen de groep die wel en die niet heeft meegedaan aan het onderzoek met de EMT.

Dat betekent dat geconcludeerd kan worden dat die snelheid aansprekende onderwijsvormen geen meerwaarde hebben. De meeste kinderen ontwikkelen eenzelfde leestempo zonder die aansparingen en dat betekent dat ze net zo goed weggelaten kunnen worden. Daarmee kan deze onderzoeksconclusie gehandhaafd blijven.

Deel 3 Redzaamheidskinderen maken minder leesfouten

3.1 Inleiding

Volgens de groep De Jong toont het proefschrift niet aan dat leerlingen die leren lezen met de redzaamheidsmethode minder fouten maken tijdens het technisch lezen dan kinderen die deze methode niet krijgen.

3.2 Reactie

In het proefschrift worden diverse evidenties aangevoerd om aan te geven dat de redzaamheidslezers minder fouten maken. Dat is gedaan aan de hand van de percentielvergelijking met betrekking tot het lezen van kaart 1 en 2 van de originele DMT. Die twee kaarten uit de originele DMT worden ook in de redzaamheidsvariant van de DMT gebruikt. Voor die vergelijking waren er percentages bekend die vergeleken konden worden en daaruit kan de conclusie worden getrokken dat de redzaamheidslezers op kaart 1 en kaart 2 nauwkeuriger lezen.

Tabel 4 leest zich als volgt: een kind eind groep 3 valt bij de referentiegroep in de groep voor de extra aandacht als het bij de reguliere Cito-afname meer dan 12,5% van de woorden op kaart 1 fout leest (percentiel 75) en bij de

Tabel 4
Vergelijking aantal fouten

Peilpunt	P75 referentiegroep	P75 redzaamheidslezers
DMT E3		
Kaart 1	>12,5%	>9%
Kaart 2	>25,8%	>20,2%
DMT E4		
Kaart 1	>5,5%	>2,8%
Kaart 2	>12,3%	>4,9%
DMT E5		
Kaart 1	>5,8%	>1,9%
Kaart 2	>11,1%	>2,8%
DMT E6		
Kaart 1	>4,4%	>2,1%
Kaart 2	>7,3%	>2,4%

redzaamheidslezers is die norm >9%. Voor kaart 1 en 2 zijn de referentiegroep en de redzaamheidslezers nog met elkaar te vergelijken, omdat het daarbij om dezelfde toetskaarten gaat. In het proefschrift zijn ook een percentagevergelijkingen met betrekking tot de fouten gemaakt ten aanzien van de scores op de EMT. Zie daarvoor tabel 5.

Uit tabel 4 en 5 blijkt dat de redzaamheidslezers procentueel bij het lezen van kaart 1 en 2 van de DMT nauwkeuriger lezen. Ook eind groep 3, 4 en 5 maken de

Tabel 5

Foutenvergelijking op de EMT tussen de redzaamheidslezers en de referentiegroep van de EMT. Beschikbaar zijn de EMT-gegevens in de handleiding van de Klepel-R 2019

Peilpunt steeds kaart B	E3	E4	E5	E6
Totaal aantal gelezen woorden referentiegroep gemiddeld	onbekend	onbekend	onbekend	onbekend
Totaal aantal gelezen woorden redzaamheidslezers gemiddeld	30,2	49,9	58,8	66,6
Goed gelezen referentiegroep	20,5	47,4	59,1	67,1
Goed gelezen redzaamheidslezers	27,4	48	57,4	65,1
SD referentiegroep aantal goed gelezen	10,5	13	12,9	12,7
SD redzaamheidslezers aantal goed gelezen	13,4	14,9	14,1	14,4
N referentiegroep	220	96	95	97
N redzaamheidslezers	826	738	591	559
% fout gelezen referentiegroep van het totaal gelezen aantal	12,5	4,2	3,1	2,0
% fout gelezen redzaamheidslezers van het totaal gelezen aantal	9,3	3,8	2,4	2,2

Noot. De foutenpercentages van de EMT zijn gepubliceerd in de handleiding van de Klepel-R, Bijlage 1.1. Alleen de nauwkeurighedsdata van 1994 waren in de handleiding van 2019 voorhanden.

redzaamheidslezers minder fouten, maar eind groep 6 is het effect van het redzaamheidsformat niet meer vast te stellen. Dan lezen de kinderen van de referentiegroep en de redzaamheidsgroepen even nauwkeurig (tabel 5: 2,0% en 2,2%)

3.3 Om welke nauwkeurigheid gaat het?

In het onderzoek is de nauwkeurigheid bepaald aan de hand van het

lezen van de oorspronkelijke DMT-kaart 1 en 2 en het lezen van de EMT. Dat is wat anders dan het lezen tijdens het lezen in de groep van methodelessen of teksten uit thema's of wereldoriëntatie. Die toegepaste nauwkeurigheid is niet onderzocht. Hoe dat gaat, weten we alleen uit mededelingen van leerkrachten die meegedaan hebben aan het redzaamheidsonderzoek. Onderstaand is daar in **Figuur 1** een voorbeeld van gegeven.

Figuur 1

Yvonne Elling van Gerven • 1e

(bijgewerkt) 1 w ...

Onderwijsadvies en begeleiding; gespecialiseerd in begrijpend l...

Vanaf de start van het onderzoek naar het Redzaamheidslezen ben ik als intern begeleider, leesspecialist en dyslexiespecialist betrokken geweest, omdat wij met onze school deelgenomen hebben aan de pilot.

Mijn ervaring is juist dat leerkrachten veel nauwkeuriger het leesonderwijs van de kinderen volgen en op tijd de juiste interventies in zetten. De kinderen die ondanks al deze hulp nog uitvallen zijn de kinderen die echt in aanmerking komen voor een dyslexieonderzoek.

De kinderen lezen nauwkeuriger en met meer begrip.

Het inzetten van timers is echt niet nodig.

Liever een fijn leesklimaat met voldoende boeken in je klas.

Interessant · 🗨️ 22 | Reageren

Deel 4 Het minimaal gewenste leestempo

4.1 Inleiding

De Stichting Dyslexie Nederland stelt dat er consensus is over wat het kenmerk is van vloeiend lezen:

Figuur 2

Consensus

Lezen wordt volgens de criteria van de Brede Vakinhoudelijke Richtlijn Dyslexie (BVRD) en het nieuwe Protocol Dyslexie Diagnostiek en Behandeling (PDDDB 3.0) opgevat als de vaardigheid in accuraat én snel lezen (leesvloeiendheid).

Er blijkt echter geen evidentie te zijn voor de visie (want dat is het) dat er snel kunnen lezen functioneel is. Als die evidentie er niet is dan is het de vraag wat een minimaal gewenst leestempo is. In dit artikelen vervolgen we de 7-delige serie over de opbrengsten van het onderzoek onder de redzaamheidslezers. Daarbij gaat het om kinderen die niet aangespoord worden steeds sneller te lezen. Er is een pdf-versie van artikel 1 t/m 4. Zie daarvoor de link aan het eind van dit artikel. Niet wat kinderen minimaal kunnen met betrekking tot het leestempo staat centraal, maar wat een minimaal leestempo is, zodat het begrijpend lezen niet belemmerd wordt.

Volgens de groep De Jong geeft het proefschrift over het redzaamheidslezen geen uitsluitend over het minimale benodigde niveau van de technische leesvaardigheid voor het behalen van het referentieniveau 1F bij begrijpend lezen midden groep 6. Het onderzoek geeft ook geen afdoend bewijs voor de benodigde minimale technische leesvaardigheid die daarvan is afgeleid voor leerlingen in de groepen 3 tot en met 5.

4.2 Reactie

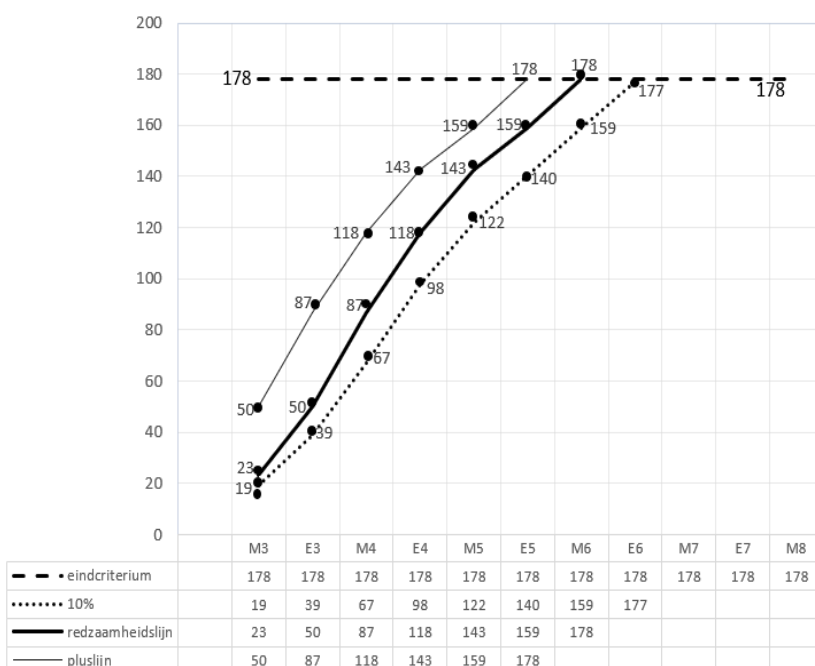
In de literatuur wordt aangegeven dat kinderen voldoende vlot moeten kunnen lezen. Wat voldoende vlot is, is niet geoperationaliseerd. In de studie van het redzaamheidslezen is een aanzet gegeven tot het inschatten van een minimumleessnelheid. Kinderen moeten, zoals ook het referentieniveau 1F van 2009 (Meijerink, H.P. Een nadere beschouwing, Enschede SLO) is aangegeven, zodanig vloeiend kunnen lezen dat het begrijpend lezen niet belemmerd wordt. In het proefschrift is verwezen naar onderzoek van Burns en Good die, hoewel op een andere manier onderzocht, uitkomen op een minimaal gewenste leessnelheid tussen de 50 en 70 woorden per minuut. Dat is ongeveer 1 woord per seconde. Ook de aangehaalde experts in het proefschrift komen allemaal uit op een minimaal gewenste leessnelheid van 1 woord per seconde. In het onderzoek is met behulp van regressieanalyse onderzocht wat de minimaal gewenste leessnelheid is. Dat leverde een minimaal gewenste score op van 178 zoals bepaald met de drie kaarten van de DMT-variant. Daarbij

is uitgegaan van het 1F-referentieniveau voor begrijpend lezen. Dat is het minimale basisniveau voor tekstbegrip. In de gebruikte toets Begrijpend Lezen van het Cito is dat een score van 45. Die score van 45 is het uitgangspunt geweest. Het komt hierop neer: leerlingen die een score van 178 halen scoren gemiddeld 45 op de Cito-toets begrijpend lezen.

Medio groep 6 blijkt dat 81,9% van de kinderen die minimale score van 178 haalt. De score van 178 medio groep 6 komt overeen met het 18,2 percentiel. Daarom is er vanaf M6 naar M3 een hulplijn bepaald die steeds de 18,2 percentiel als waarde aanhoudt. Die lijn is geen harde normlijn, maar een hulplijn die helpt met het inschatten of een kind wel op tijd het gewenste criterium van 178 midden groep 6 haalt. Dat moment van midden groep 6 is belangrijk omdat in de loop van groep 6 de kinderen de overgang maken van leren lezen, naar lezen om te leren. Het proces van het leren lezen moet dan volbracht zijn. Die ontwikkeling is in een lijn weergegeven. Zie Figuur 3. Er is ook nog gekeken naar het aantal kinderen dat eind groep 6 het eindcriterium van 178 woorden heeft gehaald. Dat blijkt bij 89,6% van de kinderen het geval te zijn. 10,4% van de kinderen haalt die score eind groep 6 niet vanwege belemmeringen in de leesontwikkeling.

De criteriumscore van 178 is geen absoluut criterium, maar een zo goed mogelijk geschatte waarde die overeenkomt met de onderzoeksresultaten van andere onderzoeken. Het is een poging om aanduidingen als 'voldoende vlot' of 'vloeiend kunnen lezen' te operationaliseren. Het gaat dus om een vorm van formatief evalueren, waarbij een na te streven eindcriterium het uitgangspunt is.

Figuur 3

Tabel 6

Kruistabel ten aanzien van de redzaamheidslijn op basis van kwalificatieindeling I, II, III, IV, V waarbij prestaties in percentielporties van 20% zijn verdeeld.

Tekstbegripsniveaus ↓	M4	E4	M5	E5	M6	E6	GEMIDDELD
Voldoende tot goed (I, II, III)	70,9	73,8	64,1	64	59,7	64,4	66,15
Zwak tot onvoldoende (IV, V)	29,1	26,2	35,9	36	40,3	35,6	33,85
Op/boven de redzaamheidslijn ↑ Onder de redzaamheidslijn ↓							
Zwak tot voldoende (IV, V)	61	65,9	72,4	67,3	74	67,3	67,98
Voldoende tot goed (I, II, III)	39	34,1	27,6	32,7	26	32,7	32,02

In tabel 6 is te zien dat gemiddeld 66,15% van de kinderen die met betrekking tot het technisch lezen op of boven de redzaamheidslijn scoort voldoende tot goed scoort (kwalificatie I, II of III) bij het tekstbegrip. Bij de kinderen die onder de redzaamheidslijn scoren presteert 67,98% van de kinderen onvoldoende tot zwak (kwalificatie IV of V) bij het tekstbegrip. Daarmee is geïllustreerd dat het om een faciliterende lijn gaan en dat er geen absolute 100% discriminatie mogelijk is. Een 100% samenhang viel ook niet te verwachten, omdat de correlaties tussen technisch lezen en tekstbegrip vanaf midden groep 4 tot en met groep 6 zich ontwikkelen van $r = .44$ tot $r = .36$. Het is vanwege die matige samenhang onmogelijk om criteria te ontwikkelen waarbij de kinderen op of boven een lijn allemaal goed zijn in het tekstbegrip zoals te zien is in tabel 6.

Uit detailonderzoek blijkt bijvoorbeeld dat eind groep 6 51,1% van de kinderen die een A scoort voor het technisch lezen ook een A te scoren voor tekstbegrip. Die andere 48,9 scoort dus geen A, maar van de 10% zeer zwakke lezers (kwalificatie E) scoort 24,1% een A of B voor het tekstbegrip.

Toch is het gevonden eindcriterium

praktisch relevant omdat het aangeeft wat we moeten verstaan onder –vlot genoeg-. Door technisch lezen te zien in functie van het begrijpend lezen, wordt er ook voor gepleit het tekstbegrip leidend te maken.

De pluslijn in Figuur 1 is de lijn die een half jaar boven de redzaamheidslijn ligt. Als kinderen op of boven die lijn scoren kan aangenomen worden dat ze zich voldoende kunnen ontwikkelen aan de hand van leesboeken en geen leesmethode meer nodig hebben. De kinderen die op of boven de pluslijn scoren halen vrijwel allemaal midden groep 6 het eindcriterium van 178. Als kinderen twee keer een score hebben van 178 of meer en ook voldoen aan de accuratesse-eisen en een voldoende beheersing hebben van de drie woordtypen die op de drie leeskaarten voorkomen dan kan er gestopt worden met het volgen van de ontwikkeling. De kinderen die op of boven de pluslijn scoren halen vrijwel allemaal midden groep 6 het eindcriterium van 178.

In het proefschrift is duidelijk aangegeven dat het bij de redzaamheidslijn niet gaat om harde absolute lijn, maar om risicolijn, namelijk een lijn die behulpzaam kan zijn bij het bepalen of kinderen het risico lopen niet op tijd (midden groep 6) het eindcriterium halen van 178 woorden. Dat dit een

lijn is met een bepaalde bandbreedte is weergegeven in het proefschrift tabel 120. Het is immers de vraag hoe groot het percentage kinderen is boven de redzaamheidslijn die ook voldoende tot goed zijn bij het tekstbegrip. Daarnaast is het ook belangrijk te bepalen hoe groot het percen-

tage kinderen is onder de redzaamheidslijn die zwak zijn in het tekstbegrip.

Die percentages zijn voor alle peilpunten berekend.

Zie daarover de details in het proefschrift.

Deel 5 Is op maximale snelheid gerichte leesbegeleiding schadelijk?

5.1 Inleiding

De groep De Jong verzoekt de RUG aan te geven dat het proefschrift niet aantoont dat oefenen in snelheid van technisch lezen onnodig, ongewenst of schadelijk is.

5.2 Reactie

In het proefschrift over het redzaamheidslezen is nergens aangegeven dat oefenen in snelheid schadelijk is. Het woord –schadelijk – is niet gebruikt.

Ook tegen het oefenen op snelheid zijn geen bezwaren gemaakt. Binnen het format van het redzaamheidslezen wordt er immers ook op snelheid geoefend in de vorm van herhalend lezen. Snelheid is niet het issue, maar het oefenen met stopwatch of zandloper en het daarbij aansporen van de kinderen om steeds sneller te lezen. In Tabel 2 en Figuur 4 van het proefschrift is aangetoond dat binnen de meest gebruikte leesmethoden het oefenen met zandloper of stopwatch de gewoonte is. In het proefschrift is ook aangetoond dat de samenhang tussen de variabelen tekstbegrip en technisch lezen zeer gering is en gaandeweg de schoolloopbaan steeds meer afneemt. In de praktijk van het dagelijkse onderwijs is het toch belangrijk de beschikking te hebben over faciliterende normen die indicaties geven

van wat een minimale leessnelheid dient te zijn.

Maar er is meer te zeggen over het aansporen van kinderen om steeds sneller te lezen dan ze al kunnen. Bij het oefenen van woordrijen, zoals dat gebeurt in de methode Estafette, moeten de kinderen porties van 40 woorden lezen en daarna moeten ze met de zandloper kijken of het iedere keer sneller kan. Niemand vraagt zich af of het de eerste keer al snel genoeg zou kunnen zijn.

In zorginstellingen waar kinderen met leesproblemen worden begeleid wordt ook veel op het bereiken van een zo hoog mogelijk leestempo geoefend. Daar komt men wel de term sjeeslezen tegen.

Uit onderzoek van De Leeuw (2015) bleek dat een hoge leessnelheid met name bij technisch zwakke lezers **contraproductief** is voor het tekstbegrip.

Ook als er geen statistiek zou zijn om aan te tonen dat snel kunnen lezen geen meerwaarde heeft dan is er nog het argument van de gang

Er is verschil tussen de begrippen leessnelheid en snel lezen. De Leessnelheid of het leestempo is de algemene term. Bij het redzaamheidslezen wordt ook het leestempo in kaart gebracht en is bepaald dat 1 woord per seconde een voldoende snelheid is. Snel lezen is een bepaald type leestempo, namelijk de maximale leessnelheid die een kind kan halen.

van zaken bij de lessen begrijpend lezen. Daar komt het nooit voor dat een leerkracht de kinderen een tekst geeft en vraagt om die tekst snel te lezen en dat daarbij de kinderen dan gevraagd wordt om na de lezing het tekstblad om te draaien en vervolgens uit het hoofd de vragen te beantwoorden. Kinderen mogen de tekst rustig lezen en de antwoorden op de vragen of opdrachten rustig in de tekst opzoeken. Ook vanuit die onderwijspraktijk wordt geen hoog leestempo verlangd, maar wel een **minimaal vlotte leesvaardigheid**.

Bij die minimale leessnelheid geeft de totaalscore op de leestoets een indicatie van de leessnelheid, maar zijn er nog drie andere factoren van belang, namelijk:

-de accuratesse: in het redzaamheidsproject heeft dat geleid tot het vaststellen van een foutentolerantie per peilmoment. Het is immers mogelijk dat een kind een acceptabele toetscore heeft, maar afgezet tegen de foutennormen te onnauwkeurig leest.

-de beheersing van de drie woordtypen: mkm-woorden, m(m)-k(m)m-woorden en meerlettergrepige woorden. Het komt voor dat kinderen een acceptabele totaalscore behalen, maar relatief de weinig meerlettergrepige woorden lezen

-leesgedrag zoals spellend, herhalen, zelfcorrigerend of turend lezen dat zoveel inspanning vraagt dat het het kind van de inhoud van de tekst afhoudt.

toets maakten en dat gemiddeld 46,3% van de leraren zelf ook meer ontspannen waren vergeleken met toen ze nog gefocust waren op het leren snel te lezen.

Samenvattend: een op maximale snelheid gerichte leesdidactiek is niet schadelijk, **maar overbodig**. Het is wel nadelig voor kinderen met leesproblemen omdat het contraproductief is voor het tekstbegrip. Ook is het beter om de onderwijstijds winst die gemaakt kan worden door het redzaamheidslezen te besteden aan de ontwikkeling van tekstbegrip en belevend lezen.

Stress en racelezen

Hoewel we het niet direct onderzocht hebben is er bij velen toch de ervaringen dat het aansporen steeds sneller te lezen stressverhogend kan werken.

Zo meldt de belangenvereniging Impuls en woortblind (ja met een t) het volgende naar aanleiding van de discussie over het redzaamheidslezen:

De bevindingen van Koning sluiten aan bij onze zorgen over de nadruk op snelheid in het leesonderwijs. Voor veel leerlingen, en zeker voor kinderen met dyslexie en andere neurodiverse kenmerken, kan racelezen, ofwel snellezen, leiden tot stress en demotivatie, terwijl betekenisvol lezen en leesplezier veel belangrijker zijn bij het lezen en leren lezen.

Op de website van het NKD wordt in een artikel van Van der Beek en anderen aangegeven dat dyslexie en sociaal-emotionele problemen vaak samen voorkomen. Daarbij wordt ook stress genoemd.

Dat betekent in elk geval dat het ontstaan van stress voorkomen moet worden of gereduceerd moet worden.

Uit de afgenomen vragenlijsten onder de leerkrachten blijkt dat over de 4 projectjaren gemiddeld 58,6% van de leerkrachten stelt dat de kinderen meer ontspannen de lees-

Deel 6 Kinderen die volgens het redzaamheidsformat leren lezen komen gewoon in aanmerking voor de vergoede zorg

6.1 Inleiding

De groep De Jong (zie artikel 1) maakt zich zorgen over de vraag of de kinderen die speciale zorg nodig hebben als er sprake is van leesproblemen die zorg wel krijgen.

Deze opmerking is vreemd omdat ik die vraag in een mail van 19-12-2018 aan De Jong ook al beantwoord heb. Het antwoord was dus al bekend bij de groep De Jong.

6.2 Reactie

Binnen het redzaamheidsformat staan twee kenmerken centraal als het gaat om leesproblemen en dyslexie:

- De garantie voor de vergoede hulp aan kinderen die, naast de inspanningsverplichting, driemaal een E hebben gescoord op de originele DMT
- De mogelijkheid om met de aangeboden programma's kinderen op ondersteuningsniveau 3 te kunnen begeleiden.

De garantie voor de vergoede hulp aan kinderen die, naast de inspanningsverplichting, driemaal een E hebben gescoord op de originele DMT (of de woordtoets van Boom)

In het proefschrift is in paragraaf 2.7 en paragraaf 8.5.2 aangegeven dat er met een Volgblad Dyslexievermoeden gewerkt wordt. Over dat Volgblad Dyslexievermoeden is informatie gegeven in Bijlage 13 van het proefschrift. De werkwijze is dat als kinderen tot de 10% zwakste lezers behoren het **Volgblad Dyslexievermoeden** wordt ingevuld. Op dat blad komen de scores van de DMT-variant te staan en daarbij moeten de leerkrachten ook de DMT op de originele manier afnemen (Cito-versie en instructie snel te le-

zen). Op het Volgblad Dyslexievermoeden is aangegeven dat het minimaal moet gaan om 10% zwakste lezers, maar in Bijlage 13 van het proefschrift is aangegeven dat we adviseren om het te doen bij alle kinderen die onder de redzaamheidslijn scoren (18,2 percentiel) met dat laatste spelen we op safe. Dat betekent dat we vanaf het begin van het project in 2017 geen enkele twijfel hebben laten ontstaan dat men de reguliere DMT op de reguliere manier voor deze kinderen af moet nemen. Het gebruik van dat Volgblad Dyslexievermoeden is vanaf het begin van het project ook in alle berichten naar buiten toe gecommuniceerd en heeft ook centraal gestaan in de driemaal dat we overleg hebben gehad met het NKD. Bij de deelnemende scholen heeft dat dan ook nooit geleid tot problemen met poortwachters of toelating tot de zorginstellingen. We doen het immers volgens de huidige regels.

De mogelijkheid om met de aangeboden programma's kinderen op ondersteuningsniveau 3 te kunnen begeleiden.

In hoofdstuk 2.7 in het proefschrift is de weg aangegeven die we voorgesteld hebben om kinderen met vertragingen in de leesontwikkeling te kunnen begeleiden. Daarbij hebben de deelnemende scholen gratis de

Ervaring leert dat er de afgelopen jaren vanuit het redzaamheidslezen geen problemen zijn geweest om kinderen die voldeden aan de voorwaarden bij een centrum voor dyslexie te krijgen.

Lexima Leerkansen voor iedereen.

Waar ben je naar op zoek? Inloggen

Programma's Academie Informatieplein Thema's Over Lexima Contact Nederlands (NL)

Home / Programma's / Lezen / Leeshelden

Leeshelden: voor technisch en begrijpend leren lezen

Met Leeshelden heb je het beste hulpmiddel in handen om leerlingen beter technisch te leren lezen. De software van Leeshelden werkt zowel remediërend als preventief. Naast het technisch leren lezen ontwikkelt de leerling ook het begrijpend lezen. Leeshelden stemt zich af op de specifieke leerbehoefte van het kind. Het is hierdoor geschikt vanaf groep 3 van de basisschool tot in het voortgezet onderwijs.

Bestel Leeshelden **Vrijblijvende offerte opvragen**

DMT-oefenmap, (waarvan de eerste versies in 2012 zijn verschenen) ter beschikking gekregen. In bijlage 9 van het proefschrift is aangegeven dat men op leesgedragsniveau de kenmerken van het lezen in kaart kan brengen. Per leesgedragskenmerk zijn bijbehorende technieken aanwezig zodat de begeleiding specifiek kan worden gemaakt. Kinderen die spellend lezen worden dan anders begeleid dan bijvoorbeeld kinderen met accuratesseproblemen. Op die manier kan de begeleiding voldoen aan het kenmerkende van ondersteuningsniveau 3, namelijk dat de begeleiding specifiek dient te zijn. Belangrijk is aan te geven dat

tijdens het project gewoon tweemaal per jaar de DMT-variant is afgenomen. Die scores zijn ook in een leerlingvolgsysteem geplaatst. Het gebruik van leestoetsen is vanuit het project op geen enkele manier gebatelliseerd, het tegendeel is juist waar. We pleiten er inderdaad niet voor kinderen te leren snel te lezen, maar zetten alles in om kinderen een minimumleesvaardigheid te laten verwerven. Ons inziens is er boven deze minimumleesvaardigheid geen evidentie voor het nut kinderen aan te sporen steeds sneller te lezen dan ze al kunnen. De samenhang tussen technisch en begrijpend lezen is matig en neemt af gedurende de schoolloopbaan.

Het invoeringsprogramma

Alle genoemde inhouds uit dit artikel deel 6 zijn uitgebreid uitgewerkt in het Invoeringsprogramma redzaamheidslezen dat uitgegeven is bij Pravoo. Zie de webwinkel op:

<https://www.pravoo.com/webshop/redzaamheidslezen-1>

Invoeringsprogramma redzaamheidslezen

[Invoeringsprogramma Redzaamheidslezen \(lees de toelichting ivm de kosten\)](#)

€ 145,00 **GRATIS** verzending

Het invoeringsprogramma voor het invoeren van het redzaamheidslezen bestaande uit:

- 1 het invoeringsprogramma
- 2 diverse bijlagen
- 3 de poster
- 4 gratis ontvangen van updates en aanvullingen
- 5 Het programma is gebaseerd op het vierjarig onderzoek van het redzaamheidslezen

[+ Bekijk details](#)

In winkelwagen

Deel 7 Afsluiting

De redenen om over te stappen op het redzaamheidslezen

7.1. Inleiding

Er zijn diverse redenen om over te stappen op het redzaamheidslezen. Het voorafgaande samenvattend zal ik ze in de volgende clusters bespreken:

- de evidentie
- de voordelen
- de transparantie implementatie

7.2 De evidentie

Er is vanuit de wetenschap geen bewijs dat het streven naar een maximale leessnelheid functioneel is. Dat heeft o.a. te maken met het matige verband tussen het technisch lezen het tekstbegrip. Er moet weliswaar sprake zijn van een minimaal leestempo en een directe herkenning van de woorden, maar heel snel kunnen lezen is niet nodig. Heel snel kunnen lezen wordt ook niet gevraagd tijdens de lessen in het kader van de ontwikkeling van het tekstbegrip. Er is wel voldoende evidentie dat het volgen van het redzaamheidsformat met onder andere het weglaten van activiteiten om kinderen steeds sneller te laten lezen er niet voor zorgt dat kinderen, als erom gevraagd wordt, minder snel kunnen lezen dan de kinderen van de referentiegroep. Snelheidsoefeningen met tijdsdruk van stopwatch of zandloper blijken geen meerwaarde te hebben. Uit onderzoek van de Leeuw (2015) blijkt wel dat het focussen op het snel kunnen lezen bij kinderen met leesproblemen contra-productief werkt bij het ontstaan van tekstbegrip.

7.3 De voordelen

Uit het onderzoek blijkt dat het voor veel kinderen niet nodig is om oefeningen te doen met een zandloper of stopwatch. Die tijd kan beter besteed worden aan het verbeteren van het tekstbegrip. Dat is van groter belang omdat de prestaties op het gebied van het tekstbegrip in de loop van de jaren achteruit zijn ge-

gaan. Uit het Pirlsonderzoek blijkt dat er in Nederland steeds minder kinderen zijn die tot de heel goede begripslezers horen. Wij laten volgens de inspectie van het onderwijs kansen liggen. Die talenten kunnen, door niet meer te streven naar een maximaal leestempo, benut worden door meer tijd te besteden aan belevend lezen en begrijpend lezen. Uit het onderzoek blijkt ook dat veel leerkrachten vinden dat de kinderen tijdens de toetsafname minder gespannen zijn. Ook veel leerkrachten geven aan zelf meer ontspannen te zijn nu de druk van het snelle lezen, als onderwijsdoel, achterwege gelaten kan worden. Kenmerkend voor het redzaamheidslezen is dat het gaat om een uitgewerkt format dat gebruikt kan worden naast iedere bestaande leesmethode. Het gaat dus om een leesmethodiek. Per bestaande methode is wel aangegeven welke aanpassingen er nodig zijn om te voldoen aan het redzaamheidsdenken.

Een andere voordeel van het werken volgens het redzaamheidsformat is dat nu duidelijk is geworden wat een voldoende vlotheid is bij het lezen, namelijk ongeveer 1 woord per seconde. Dat criterium moet dan bij voorkeur bereikt worden midden groep 6.

Ook bij het redzaamheidslezen komen kinderen voor met een vertraagde leesontwikkeling. Voor deze kinderen is in het format de speciale leesbegeleiding uitgewerkt. In de afgelopen jaren is er ook voor gezorgd dat kinderen met een zeer vertraagde leesontwikkeling gewoon gebruik kunnen maken van de vergoede externe zorg. Het werken met het Volgblad Dyslexievermoeden garandeert die hulp.

Op snelheid gerichte leesbegeleiding werkt contra-productief ten aanzien van het tekstbegrip bij kinderen met leesproblemen.

7.4 De transparante implementatie

Uit het evaluatieonderzoek blijkt dat het invoeren van het redzaamheidslezen goed te doen is. De invoering start in groep 3 en schuift dan per jaar door. De ib-er speelt een belangrijke rol bij het inwijden van de nieuwe groepsleerkrachten. Daarbij kan men gebruik maken van het Invoeringsprogramma. Dat programma geeft in een kookboekvorm weer hoe het redzaamheidslezen ingevoerd kan worden. Daarbij is er ook voorlichting voor de ouders geboden en een eigen geautomatiseerd volgsysteem waarin de scores makkelijk ingevuld kunnen worden.

7.5 Slotopmerkingen

In artikel deel 2 is aangegeven dat de meeste kinderen die niet aangespoord worden snel te lezen, toch snel kunnen lezen. Er is sprake van een zelfontwikkeland mechanisme dat ook al vanuit de literatuur (Share, 1995) bekend was met betrekking tot het decoderen van nieuwe woorden. Dat betekent dat als je kinderen aanspoort om rustig te lezen, ze toch snel kunnen lezen (als je dat belangrijk zou vinden) Dat betekent in elk geval dat herhalend lezen met een stopwatch of zandloper niet nodig is. In een methode als Estafette krijgen kinderen in de eerste helft van groep 4 130 race-oefeningen aangeboden. Als het daarbij gaat om kinderen die op of boven de redzaamheidslijn scoren dan kunt u die oefeningen achterwege laten. Die tijd kunt u beter besteden aan het verder ontwikkelen van tekstbegrip, belevend lezen en zelfstandig lezen.

Opvallend ten aanzien van de discussie over het nut van het zo snel

mogelijk kunnen lezen is dat er in de literatuur geen evidentie te vinden is voor het streven naar een maximale leessnelheid. Binnen de discussie met de groep De Jong had ik verwacht dat men aan zou geven dat het streven naar een maximale leessnelheid zinvol zou zijn voor bijvoorbeeld het tekstbegrip en dat men op basis van argumenten aan zou geven wat dan wel voldoende vlot is. Op dat gebied zijn er geen statements gemaakt.

Er is ook door de groep De Jong opgemerkt dat er kinderen zijn die het racelezen leuk vinden. Ik ben die kinderen bij de groep kinderen met een vertraging in de leesontwikkeling nog niet tegengekomen. Er zijn inderdaad wel andere kinderen die dat heel snelle lezen leuk vinden, maar leuk is geen valide onderwijs-criterium. Het leestempo moet functioneel zijn en te veel nadruk op het leestempo kan ook leiden tot de visie bij de kinderen dat goed lezen snel lezen is. Bovendien is het belangrijk om niet te geïsoleerd naar het technisch lezen te kijken. Technisch lezen staat immers in dienst van het begrijpend lezen en belevend lezen.

Uit het onderzoek blijkt dat er een positieve, maar matige samenhang is tussen technisch lezen en tekstbegrip. Niet alle kinderen die technisch goed lezen zijn ook goed in het tekstbegrip. Ook blijkt dat niet alle kinderen die een E scoren voor technisch lezen ook een E scoren voor tekstbegrip. Bijvoorbeeld eind groep 6 scoort 8% van de kinderen met een A-score voor het technisch lezen een D of E bij het tekstbegrip en 19,9% scoort een C. Die kinderen kunnen met hun snelle leestempo onvoldoende of matig van

de inhoud oppikken. 12,5% van alle kinderen kunnen heel snel lezen (A-score) en 51,1% daarvan scoort ook een A voor het tekstbegrip, maar ook deze kinderen (6,4% van alle kinderen) moeten weten dat niet het snelle lezen hen tot een goede lezer bestempelt, maar het feit dat ze een goed tekstbegrip hebben.

Mijn inzet om te pleiten voor het ontspannen, niet op een zo hoog mogelijk lees-tempo gerichte lezen, zal niet afnemen. Dat betekent dat er nieuwe ontwikkelingen plaats zullen vinden met betrekking tot het redzaamheidslezen. Er zijn vanaf augustus 2024 vervolprojecten gestart en er zullen artikelen gepubliceerd worden. Ook is er een webinar gepland.

Daarnaast zullen ook nog de consequenties van het redzaamheidsdenken voor het dyslexieconstruct bekend gemaakt worden. In een tweetal artikelen zal ik bespreken wat de nadelen van de huidige situatie zijn en wat een meer aan te bevelen werkwijze zou kunnen zijn.

Het is bemoedigend om te zien dat steeds meer scholen overstappen op het redzaamheidslezen en ook is het opvallend dat er steeds meer aandacht is voor de relatieve betekenis van het snel kunnen lezen. Enkele voorbeelden zijn:

www.kennisrotonde.nl/sites/kennisrotonde/files/migrate/PDF-voor-website-Kennisrotonde-antwoord-VRAAG-870.pdf

<https://www.nemokennislink.nl/publicaties/snel-lezen-is-niet-altijd-slim/>

<https://hannekecents.nl/de-zin-en-onzin-van-snel-lezen/>

<https://www.nrc.nl/nieuws/2016/01/18/als-je-gaat-snellezen-daalt-je-tekstbegrip-1578828-a539243>

<https://coachlikeachampion.nl/de-onzin-van-snellezen-en-snel-leren/>

<https://www.langzamer-leven.nl/trap-niet-in-de-val-van-het-snellezen-5-redenen-om-langzamer-te-lezen/>

<https://medium.com/the-mission/speed-reading-is-bullshit-f5acbee7f59e>

<https://scottberkun.com/2014/why-speed-reading-is-for-fools/>

<https://www.readnaturally.com/about-us/blog/speed-reading-is-not-the-goal>

<https://www.schooliseasy.com/tutor/tutor-blog/3-benefits-slow-reading-learning-method-comprehension/>

Bronnen

In het voorafgaande zijn geen literatuurbronnen weergegeven. Die zijn aanwezig op pagina 239-249 van het proefschrift. Dat proefschrift is te downloaden van de Pravoo-website op: <https://www.pravoo.com/>

Voor het implementeren van het redzaamheidsformat is het Invoeringsprogramma redzaamheidslezen beschikbaar. In dat invoeringsprogramma is in kookboekstijl

aangegeven hoe de school het redzaamheidslezen vanaf groep 3 in kan voeren.

In deze artikelenserie genoemde bronnen

De Leeuw, L. (2015). Understandig reading comprehension processes across the primary grades, Nijmegen, KUN.

Meijerink, H.P. (2009). Een nadere beschouwing. Enschede, SLO.

Share, D.L. (1995). Phonological recoding and self-teaching sine qua non of reading acquisition. *Cognition* 55, (1995) 151-218.